

Psychológia sa od filozofie autonimizovala iba v minulom storočí. Najmä vďaka použitiu často dômyselných experimentálnych metód sa zaradila medzi empirické spoločenské vedy. Jej ďalší vývin nepriniesol len nebývalý rast významných poznatkov o vnútornej podstate človeka, ale aj postupne čoraz väčšiu divergenciu tematických a metodologických prístupov. Netrvalo storočie a psychológia sa premenila na viac disciplín, ktoré často mali celkom autonómny vývin. Mohlo sa zdať, akoby psychológovia prekompenzovali svoju filozofickú minulosť sústredením sa na čoraz zložitejšie analýzy odpozorovaných faktov. Tým sa však súčasne strácala akákoľvek jednotiacia koncepcia a podstatne sa sťažila aj vnútrovedná komunikácia. Klady pôvodného rozvoja psychológie sa stali limitujúcim činiteľom jej ďalšieho vývoja. Jazyk teórie informácií po prvý raz ukázal možnosti integrácie aspoň v oblasti výrazových prostriedkov. Ukázalo sa však, že podstatná je integrácia na základe imanentných vnútorných zdrojov. Princíp aktivity subjektu, odhalený sovietskymi psychológmi, sa stal takýmto integrujúcim východiskom. Tento princíp spolu s moderným trendom systémového prístupu k javom okolitého sveta je aj východiskom zamýšľania sa D. Kováča nad otázkami, pre ktoré aj v psychológii dozrel čas. Nie je náhodné, že sa nad takýmto problémami pozastavil práve experimentálny psychológ. Obdobné tendencie sa objavujú v experimentálnej fyzike, genetike a pod. Experimentálny fakt dostáva svoje heuristické krídla až v hypotéze a teórii, ktoré sa však už od empirickej podstaty faktu nevyhnutne vzdalujú. Iba tak sa však dochádza k vyššej kvalite odrazu objektívneho sveta subjektom.

D. Kováč sa v piatich kapitolách svojej práce zamýšľa súčasne nad viacerými banálnymi otázkami stavu a ďalšieho rozvoja

súčasných psychologických vied. Najprv analyzuje, ako sa javí súčasná psychológia. Zvýrazňuje jej interdisciplinárnu podstatu a súčasne jej nezastupiteľnosť najmä v smere požiadaviek praxe. Jej ideovým a metodologickým východiskom je marxistický princíp determinovanosti, jednoty vedomia a činnosti a vývojový prístup. V spoločensko-ludskom aspekte vedecko-technického rozvoja vidí Kováč základnú rezervu psychológie ako integrujúceho vedného odboru. V ďalšej kapitole zatrieďuje Kováč psychológiu do systému vied. Navrhne vyčlenenie skupiny tzv. hoministických vied, kde popri psychologických vedách by boli zastúpené aj vedy antropologické, pedagogické, neklinické odbory biologických vied, ktorých predmetom skúmania je človek. V kapitole o regulačnom pôsobení psychických funkcií hľadá Kováč efektívnu syntézu definičných prístupov introspektívnych a objektívnych východísk. Vzťah prežívania a správania naznačuje nevyhnutnosť rešpektovať multidimenzionálne interfunkčné vzťahy. Psychické javy plnia u človeka najvyššiu poznávaciu funkciu organizmu, a tým súčasne vykonávajú najzložitejšiu funkciu regulácie jeho správania. Predmetom psychologického bádania je potom správanie regulované psychickými funkciami. Takéto Kováčovo vymedzenie predmetu psychológie je kryštalizáciou názorov, ktoré začínajú dominovať v súčasnej sovietskej i našej psychológii, a ktoré umožňujú rešpektovať a využívať bazálne systémové východiská. Princíp systémovosti vymedzuje Kováč (4. kapitola) ako interfunkčnosť. Napr. proces učenia možno dnes skúmať iba z hľadiska komplexu kognitívnych procesov v ich interfunkčnej zviazanosti. Preč je doba funkcionálnej psychológie aj asocianistického atomizmu, aj keď mnohé analytické poznatky minulosti sa oceňujú. Dostávajú však nové systémové začlenenie a hlbšie

interpretácie. Organizácia pamäti, poodhalená už geštalistami, dnes sa nechápe ako mediácia izolovaných pamäťových prvkov, ale ako dynamický systém percepčných, pamäťových i myšlienkových procesov s psychobiologicky funkčnou a efektívnou reguláciou.

V poslednej kapitole analyzuje Kováč experiment a test z hľadiska metodologickej integrácie. Odmieťa členenie metód na introspektívne, extrospektívne, experimentálne a testové. Vychádzajúc zo systémovej analýzy, člení ich na metódy získavania poznatkov, údajov o subjektívnom prežívaní (metódy výpovedí), metódy registrácie a metódy analýzy výsledkov činnosti. Experiment i test pokladá za všeobecné metódy vedy, ktoré možno aplikovať v ktorejkoľvek skupine jeho členenia psychologických metód. Kým experiment objavuje,

test zatrieďuje. Prvý je základnou všeobecnou metódou bádatela, druhý je hlavným nástrojom praktika.

Kováčova kniha nie je veľká, ale je hutná a stimulujúca. Každý psychológ pociťuje občas potrebu zastaviť sa nad neprehľadným množstvom psychologických faktov a zamyslieť sa nad jasnými, účinnými kritériami ich členenia, hodnotenia, využitia. Interdisciplinárnosť značí aj to, že hľadáme a rešpektujeme základné styčné body vied. Ozrejmujeme si predmet i metódy, hľadáme zdravú filozofickú integritu. V tomto smere je Kováčova kniha cenným prínosom. Cenným je aj jeho diskusný i polemický štýl. Práca je náčrtom syntéz nielen individuálneho bádatela, ale výsledkov empirických prístupov celého kolektívu pracovníkov, ktorý autor vedie.

Ivan Šípoš

K PROBLÉMU SOCIOLOGICKÝCH ZÁKONOV

A. K. U l e d o v, Sociologičeskije zakony. Mysl, Moskva 1975, 296 s.

Monografia sovietskeho filozofa A. K. U l e d o v a *Sociologické zákony* podáva všestrannú analýzu jedného konkrétneho druhu zákonov spoločenského vývoja. Nastoluje široký okruh problémov, ktorých riešenie nemá iba čisto akademický význam, ale má slúžiť aj bezprostredným požiadavkám praxe socialistickej výstavby. O teoretickej závažnosti publikácie hovorí zase skutočnosť, že termín „sociologické zákony“ sa rozšíril v marxistickej literatúre pomerne nedávno a doteraz vládne názorová nejednotnosť, pokiaľ ide o jeho vymedzenie a výklad. Jednou z teoretických ťažkostí pri skúmaní sociologických zákonov, na ktoré poukazuje aj táto práca, bolo to, že sa pri charakteristike týchto zákonov najčastejšie vychádzalo z pojmu „sociológia“, resp. z istého chápania vzťahu sociológie a historického materializmu. Podľa autora takýto prístup k analýze sociologických zákonov sotva možno pokladať za vedecký. Domnieva sa, že správ-

ny má byť opačný postup — „od vyjasnenia podstaty samých objektívnych súvislostí k vytvoreniu vedy o týchto súvislostiach“ (s. 22).

A. K. Uledov svojou knihou prezentuje súčasný stav rozpracovania nastolenej problematiky, pričom pri formulovaní záverov sa opiera o kritickú analýzu prác sovietskych, bulharských, juhoslovanských a východonemeckých marxistov zhruba za posledných dvadsať rokov. Prehodnocuje a zovšeobecňuje dosiahnuté výsledky a usiluje sa, po prvé, zdôvodniť podstatu sociologických zákonov, ich špecifikum, klasifikáciu a ich miesto v systéme spoločenských zákonov, a po druhé, vyjasniť konkrétne mechanizmy ich pôsobenia, vyjasniť podmienky a okolnosti, za ktorých sa realizujú.

V prvých dvoch kapitolách autor venuje pozornosť dejinám skúmaného problému, priebehu diskusie o sociologických zákonoch, ako aj teoretickým ťažkostiam vy-